

ks. prof. UKSW dr hab. STANISŁAW SKOBEL
Wydział Teologiczny UKSW
w Warszawie

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

**Ks. KRZYSZTOF BANASIUK, ZADANIA CHRZEŚCIJANINA W ŻYCIU
POLITYCZNYM NA PODSTAWIE SPOŁECZNEGO NAUCZANIA JANA PAWŁA II.
STUDIUM TEOLOGICZNOMORALNE, UKSW, WARSZAWA 2022, ss. 325.**

Praca doktorska napisana pod kierunkiem ks. emerytowanego prof. UKSW dr.
hab. MARIANA GRACZYKA na seminarium z Teologii moralnej na Wydziale
Teologicznym UKSW.

1. Wstęp

Kwestia relacji Kościoła do polityki oraz związków polityki z moralnością ciągle budzi zainteresowanie oraz staje się często przedmiotem ożywionej dyskusji wśród różnych grup społecznych. Debaty na ten temat, zwłaszcza w obecnym czasie przybierają niejednokrotnie charakter sporów dzielących nasze społeczeństwo. Na dowód tego faktu można przytoczyć chociażby dane wynikające ze statystyki opublikowanej w lipcu 2022 roku, z których wynika, że wśród przyczyn odejścia z Kościoła czy rezygnacji z praktyk religijnych jako jedną z trzech najważniejszych podawano zbytne zaangażowanie Kościoła, a nawet wprost uprawianie przez Kościół polityki.

Tego typu argumentacja pojawia się coraz częściej, choć daje się wyraźnie dostrzec, że różni respondenci w badaniach statystycznych podkładają pod takie

określenia czasem bardzo odległe od siebie treści. Nie można jednak nie zauważyć, że kwestie Kościoła a polityka czy, nieco szerzej ujmując: ludzie wierzący a polityka, stanowią ważne zagadnienie, konieczne do podjęcia w teologii, a zwłaszcza na płaszczyźnie duszpasterstwa. Bez zbadania przyczyn takich tendencji w odniesieniu do religii i Kościoła, trudno będzie znaleźć skuteczne rozwiązania w odniesieniu do tego poważnego, a także bolesnego czasami, dla ludzi wierzących problemu.

Dlatego dobrze się stało, że doktorant ks. mgr. lic. Krzysztof Banasiuk podjął się takiego wysiłku badawczego, próbując ukazać realia problemu zaangażowania ludzi wierzących w życie polityczne z wszystkimi tego zagadnienia konsekwencjami. Jak się okazuje bowiem wiedza na ten temat przeciętnego człowieka świeckiego w naszym kraju, nie jest ani uporządkowana, ani pogłębiona. Ten wymiar nie tylko teoretyczny, ale i jak najbardziej praktyczny omawianej pracy warto już na początku podkreślić. Również aktualność badanego tematu ma tutaj niemałe znaczenie. Poszukiwanie związków teologii moralnej z praktyką życia chrześcijańskiego stało się przecież jednym z ważnych postulatów odnowy teologii moralnej już od Soboru Watykańskiego II.

W omawianej pracy najpoważniejszych argumentów co do zaangażowania chrześcijan w życie polityczne poszukuje się w oparciu o nauczanie społeczne papieża-Polaka Jana Pawła II, co dodaje dodatkowego waloru aktualności i autorytetu prowadzonym analizom, zwłaszcza na naszym gruncie. Wydaje się, że ciągle można mieć nadzieję, że nauczanie tego papieża może dostarczać poważnych argumentów dla zainteresowania nauczaniem społecznym Kościoła, jak i praktycznym wprowadzaniem w życie wniosków płynących z tego typu rozważań. Można bowiem założyć, że polskie pochodzenie Jana Pawła II-Karola Wojtyły pozostaje ciągle nam bliskie, a przede wszystkim ludziom młodym może umożliwić zrodzenie chęci do jego studiowania i wzięcia pod uwagę argumentów tego najwybitniejszego Polaka.

Za bardzo istotne, a omawiane w pracy zagadnienie należy uznać podjęcie próby syntezy nauczania Jana Pawła II o polityce w odniesieniu do poszczególnych chrześcijan, zwłaszcza świeckich. Zostało to ujęte na płaszczyźnie obowiązku moralnego jako, że każdy jest odpowiedzialny za tworzenie dobra wspólnego i jego ochronę. Ten aspekt został odniesiony do każdego wierzącego, a miałby się realizować

choćby przez udział w wyborach władzy, co należy traktować jako spełnienie obowiązku w odniesieniu do ochrony dobra całej społeczności, w której wybierana władza sprawuje później swoje obowiązki. Ukazanie moralnego aspektu tego problemu stanowi niewątpliwie wyznaczenie właściwego kierunku poszukiwań najbardziej pogłębionej argumentacji, mogącej pomóc każdemu w znalezieniu motywów czynnego zaangażowania w politykę.

2. OCENA MERYTORYCZNO-FORMALNA

Praca składa się ze wstępu, trzech rozbudowanych rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz obszernego wykazu skrótów. Struktura pracy została bardzo starannie przemyślana oraz ułożona tak, aby pokrywać zakres tematu. Bardzo szczegółowy podział materiału na paragrafy i liczne podpunkty bardzo ułatwia owocne zapoznanie się z rozprawą. Widać tutaj zarówno kompetencję doktoranta, jak i duży szacunek okazywany odbiorcom dysertacji. Przejrzysta struktura stanowi niewątpliwie istotny klucz do sukcesu w przedstawieniu całości dość obszernego i złożonego materiału. Zaprezentowane analizy i wyciągane z nich wnioski, w sposób bardzo przejrzysty, odpowiadają na postawione we wstępie do pracy pytanie problemowe. Kolejne rozdziały pracy prezentują dobrze uporządkowaną całość, a powiązane ze sobą logicznie części stanowią dowód dobrego opanowania metody pisania tekstów naukowych.

Pierwszy rozdział ma charakter wprowadzenia i metodologicznie spełnia bardzo ważne zadanie w skutecznym osiągnięciu celu postawionego przed pracą. Przygotowanie treści tego rozdziału wymagało niewątpliwie opanowania metod pracy wykraczających poza metody ściśle związane z teologią. Chodzi tutaj o uporządkowanie terminologiczne niezbędne dla opracowania dalszych, już merytorycznych, części dysertacji. Autor uznał to za ważne zadanie, które postawił przed swoimi badaniami z powodu pojawiania się wielu błędów, tak teoretycznych, jak i praktycznych. Obserwujemy nawet spory w tym zakresie, a jedną z ich przyczyn można wskazać w nieporozumieniach terminologicznych. Niektóre zarzuty stawiane Kościołowi w odniesieniu do jego zaangażowania w politykę biorą się także, właśnie z

tego zamętu terminologicznego. Badania etymologiczne i słowotwórcze stanowią tutaj wielką pomoc i pozwoliły na uporządkowanie wielu spraw. Bardzo pomocnym okazało się także rozpoczęcie od teorii i historii kształtowania się polityki.

Ponieważ temat pracy zawiera zagadnienia należące przede wszystkim do nauczania społecznego Kościoła, dla pełnego ujęcia tego zagadnienia konieczne było również sięgnięcie do Biblii i historii Kościoła. Ważnym aspektem było także zatrzymanie się na współzależności relacji Kościoła i państwa. Pomocnym także okazało się zwrócenie w kierunku historii kształtowania się doktryny społecznej Kościoła, poczynając od pierwszej encykliki społecznej papieża Leona XIII. W sferze polityki dostrzega się spór o panowanie człowieka nad człowiekiem. Ludzie lękają się o prawo do wolności, do prawdy, do wyznawania wiary, do kierowania się w działaniu głosem sumienia. Lękają się też o swoje życie. Dość rozbudowana prezentacja historii kształtowania się przekonań chrześcijańskich co do polityki, poczynając od czasów Kościoła pierwotnego aż do czasów współczesnych, pozwala zauważyć pewną ewolucję w budowaniu doktryny w tym zakresie.

Na osobną uwagę zasługuje ostatni paragraf tego rozdziału, który jest już ściśle poświęcony nauczaniu papieża Jana Pawła II o polityce i zaangażowaniu w nią poszczególnych ludzi. Stanowi on swoiste wnikliwe uzasadnienie merytoryczne dla ograniczenia już w temacie pracy źródeł, i sprowadzając je do nauczania tego papieża. Tu warto podkreślić doskonały wybór poszczególnych tekstów do analizy, spośród ogromnej liczby tekstów doktrynalnych, które zaliczamy do spuścizny papieża-Polaka. Dowodzi to niewątpliwie wnikliwego zapoznania się z materiałem źródłowym przez prowadzącego badania. Daje się to zauważyć także w dalszych częściach pracy.

Drugi rozdział pracy doktorskiej został poświęcony podstawom uczestnictwa chrześcijan w życiu politycznym tak, aby stawało się ono bardziej ludzkie i tak został on właśnie zatytułowany. Ta część ma już charakter merytoryczny i jest dowodem na właściwe i zgodne z życzeniem Jana Pawła II, wyrażonym w encyklice „Centesimus annus” rozumienie Katolickiej Nauki Społecznej jako nauki teologicznej i nienależącej do nauk opisowych. Jest ona częścią teologii moralnej szczegółowej, dotyczącej życia społecznego. Podnosi to walor całej pracy. Jako dwa fundamenty zaangażowania chrześcijan w życie polityczne zostały wskazane: porządek stwórczo-zbawczy oraz

prawda o człowieku, wynikająca już z antropologii biblijnej, a niejako przypieczętowana dzisiejszym personalistycznym jej wykładem. Dostrzeżenie takich fundamentów pozwala dopiero właściwie zrozumieć i wyartykułować, czym jest dobro wspólne, kategoria najistotniejsza dla zaangażowania w działalność polityczną chrześcijan. W porządek stwórczo-zbawczy wpisuje się wezwanie do udziału w budowaniu świata, a także służba światu w duchu Ewangelii, w której Kościół ma do spełnienia swoją ważną i szczególną rolę. I ukazywanie walorów, wydawać by się mogło zupełnie świeckich i poza religijnych wartości, w świetle samych fundamentów doktryny chrześcijańskiej, z najgłębszym tego uzasadnieniem, stanowi walor dodatkowy pracy, choć pojawia się na marginesie zasadniczych badań dotyczących ściśle rozumianego tematu rozprawy.

Trzeci rozdział dysertacji ma charakter najbardziej praktyczny. Został poświęcony kwestii podstawowych zadań chrześcijanina w życiu politycznym. Przedstawione są tutaj sposoby udziału w sprawach publicznych, gdzie polityka, jak podkreśla autor, nie może istnieć bez sfery duchowej, bowiem takie okoliczności aprobowalyby tylko jeden, sekularny porządek świata. Dla chrześcijanina polityka jest nierozłączna z dobrem wspólnym, dlatego nie może być oddzielona od dobra moralnego. Wartości moralne przenoszą ją niejako w wyższy wymiar i w ten sposób dotyczą najbardziej wewnętrznej sfery życia ludzi w nim uczestniczących. Ciekawą częścią tego rozdziału jest paragraf, w którym doktorant zajmuje się eksponowaniem postaw moralnych zaangażowanych w politykę ludzi, na przykładzie błogosławionych i świętych, których życie osobiste było w jakikolwiek sposób związane ze światem polityki. Ten pomost jaki stanowiło dla nich życie moralne wiązał w nich sprawy religijne ze sprawami najbardziej, zdawać by się mogło, świeckimi. Argument z życia świętych w sposób bardzo wyraźny podnosi rangę argumentacji, którą posługuje się Doktorant.

Za zwińczający całość można uznać ostatni paragraf pracy, który w całości dotyczy formacji chrześcijańskiej tych, którzy zamierzają w szerszej mierze podejmować obowiązki na szeroko pojętej płaszczyźnie życia politycznego. Warto zwrócić uwagę na fakt, że Jan Paweł II z prowadzenia tego rodzaju formacji uczynił obowiązek moralny, który złożył na barki biskupów i kapłanów. W swoich

przemówieniach podkreślał nawet powszechny charakter tego rodzaju obowiązku, którego wypełnianie czasami trudno dostrzec w praktyce. Wydaje się, że tego rodzaju konkluzja wynikająca z podjętych badań, a osadzona na wielu wcześniej zaprezentowanych analizach tekstów i faktów, dobrze zwieńcza podjęte przez doktoranta dzieło przygotowania omawianej rozprawy doktorskiej.

3. WALORY PRACY

O wartości pracy stanowi niewątpliwie już samo odważne podjęcie tematu dotyczącego nauczania moralnego Jana Pawła II w aspekcie życia politycznego i udziału w nim chrześcijan, co jest problemem tak ważnym, jak i trudnym, zwłaszcza w dobie dzisiejszej, niełatwej dla Kościoła na naszym gruncie. Chodziło przecież o wyakcentowanie papieskich sposobów uzasadniania i motywowania do przestrzegania norm moralnych przez polityków, ale i odważnego i ofiarnego podjęcia się zadania poszukiwania dobra wspólnego w odniesieniu do lokalnej społeczności, jak i do całej wspólnoty międzynarodowej. Zważywszy na ogrom materiału związanego z problemami moralnymi w całym nauczaniu Jana Pawła II, stanowi to dowód dużej odwagi Doktoranta i jego gotowość do zmierzenia się z tematem obszernym i niełatwym.

Wartość pracy podnosi także bardzo staranny wybór jej struktury w celu rzetelnego oddania treści związanych z poszukiwaniem sposobów argumentacji Jana Pawła II w jego nauczaniu o sprawach społecznych, zwłaszcza o życiu politycznym. I właśnie już sama struktura dysertacji pozwala na zwrócenie uwagi na fundamentalne zręby badanego problemu. Przekaz prawdy o człowieku jako jednostce żyjącej w społeczności i zmagającej się z budowaniem dobra całej wspólnoty zgodnie ze swoim sumieniem, wymaga przecież znajomości samego człowieka i ludzkich spraw. I tutaj warto podkreślić jeszcze jeden walor, że chociaż poszukuje się argumentów dla uzasadnienia zaangażowania politycznego ludzi wierzących, to padające tutaj uzasadnienia i uwagi co do jakości polityki, mogą być przekonujące, ze względu na ich określone sformułowania, także dla ludzi, którzy nie uważają się za chrześcijan.

Bardzo wartościowym jest także stosowanie pogłębionej analizy teologicznej w prezentacji badanych zagadnień, a uniknięcie pokusy streszczania wykorzystanych w

pracy cytatów źródłowych zaczerpniętych z bogatej spuścizny Jana Pawła II. To właśnie pogłębiona analiza pozwoliła dojść do wniosków, które pojawiły się jako owoc przeprowadzonych badań.

Na osobną uwagę zasługuje fakt, że maszynopis czy raczej wydruk komputerowy został przygotowany z wyjątkową starannością i troską. Wyraża się to między innymi w bardzo poprawnym i bogatym języku oraz zasadniczej poprawności stylistycznej i gramatycznej (choć zdarzają się także niewielkie potknięcia). Jest to dowód na staranne pod każdym względem podejście do pracy naukowej, ale i znak szacunku dla czytelnika i odbiorcy dzieła.

4. UWAGI KRYTYCZNE

Każde, choćby najlepsze dzieło ludzkie, da się udoskonalić i dlatego rolą recenzenta jest także ukazanie pewnych zauważonych braków i niedoskonałości dysertacji. Autor czyni bardzo częste podsumowania (zarówno na końcu rozdziałów jak i nawet każdego paragrafu i jego punktu). Myślę, że z niektórych z nich można by zrezygnować, co oznaczałoby pewne zaufanie do czytelnika, że był w stanie zauważyć to wszystko, co było treścią przed chwilą przedstawioną. Takie podsumowania mogą nawet sprawiać wrażenie nieco nużące, gdy za często się powtarzają. Choć niewątpliwie mają także swoją wartość.

Może dobrze byłoby także zachować większą proporcjonalność poszczególnych części pracy, zwłaszcza jej rozdziałów by nie tworzyć dysproporcji, zwłaszcza w odniesieniu do bardzo obszernego pierwszego rozdziału, mającego jednak charakter wprowadzający, a na przykład trzeciego rozdziału, który jest najkrótszy, a jego merytoryczne znaczenie jest ogromne bo to właśnie tam zostały przedstawione zasadnicze tezy pracy, będące owocem podjętych badań.

5. WNIOSKI KOŃCOWE

Biorąc pod uwagę kontekst społeczno-kościelny oraz rangę naukową projektu badawczego ks. mgr. K. Banasiuka, rzetelność jego analiz, umiejętność syntezy

interdyscyplinarnej, a także umiejętne włączenie się w obecną debatę społeczną z chęcią poszukiwania wyważonych rozwiązań w Polsce, oceniam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia wymagania metodologiczne, metodyczne i merytoryczne stawiane tego typu pracom.

Książ mgr lic. Krzysztof Banasiuk może być dopuszczony do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. prof. UKSW dr hab. Stanisław Skobel

Warszawa, dnia 8 września 2022 r.